

ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ОСНОВА ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Д. О. Попчук

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ОіО-41,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – д.е.н., професор О. В. Павелко

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Статтю присвячено дослідженню принципів податкового законодавства, які становлять основу податкової політики України. Розглянуто принципи оподаткування, які було винайдено А. Смітом. Охарактеризовано передбачені податковим кодексом України принципи податкового законодавства.

Ключові слова: податкова система, податкове законодавства, принципи оподаткування, правове суспільство, соціально-економічний розвиток, Податковий кодекс України.

The article is devoted to the study of the principles of tax legislation as the basis of the tax policy of Ukraine. The research considers the principles of taxation according to A. Smith. The principles of the tax legislation of Ukraine according to the PKU have been characterized.

Keywords: tax system, tax legislation, principles of taxation, legal society, socio-economic development, Tax Code of Ukraine.

Ефективне функціонування будь-якої держави та правового суспільства загалом перебуває в прямій залежності від дотримання й практичної реалізації комплексу певних теоретичних засад. Такими теоретичними засадами податкового законодавства виступають саме принципи оподаткування як базові положення, керівні ідеї, що відображають основні напрями податкової політики нашої держави. Необхідно зазначити, що на кожному етапі соціально-економічного розвитку побудови держави принципи оподаткування змінювалися залежно від цілей і функцій, які покладали на податкову систему. На сьогодні питання вдосконалення та уточнення принципів оподаткування знаходяться в центрі уваги не лише науковців, а і практиків. В умовах поглибленого інтересу до податків дослідження принципів, що розкривають особливості, ознаки та сутність оподаткування, є вкрай актуальним.

Мета дослідження – розглянути принципи податкового законодавства як основи податкової політики України.

Остаточо обираючи європейські прагнення та європейський вибір, Україна взяла на себе зобов'язання розбудувати розвинуту правову державу. Відповідно перед нею постає необхідність впроваджувати політичні, соціально-економічні, правові та інституційні реформи. Покращення економічних відносин, торгівлі, інвестицій та добросовісної конкуренції значно залежить від належного управління у сфері оподаткування. У зв'язку з політичною та економічною нестабільністю в нашій державі виникає потреба у реформуванні та підвищенні ефективності функціонування вітчизняної системи оподаткування, а також адаптації існуючого податкового законодавства до особливостей сучасних умов функціонування суб'єктів господарювання. Незважаючи на те, що протягом останнього періоду відбулося чимало змін у податковому законодавстві держави, сучасна

податкова система України є складною та суперечливою. Характерним для неї є неоднорідна та нестабільна нормативно-правова база оподаткування, а також неузгодженість та суперечливість окремих законодавчих норм [1].

Удосконалення податкової системи починається з визначення принципів оподаткування та їх раціонального впровадження. Принципи оподаткування утворюють основу податкового законодавства, виконують функцію орієнтирів правовірної і правозастосовної діяльності, показують вирішальний вплив на формування масової і професійної правосвідомості, стають надійним показником досягнутого у державі рівня урегульованості і порядку у суспільних відносинах. Під час ухвалення, зміни чи відміни нормативних актів законодавець зобов'язаний враховувати чинні принципи національного і міжнародного права.

Ефективне функціонування правового суспільства перебуває в прямій залежності від практичної реалізації базових положень, які відображають головні напрями податкової політики держави (принципів). Необхідно відмітити, що на кожній стадії соціально-економічного розвитку побудови держави принципи оподаткування змінювалися залежно від функцій і цілей, які покладали на податкову систему. Варто згадати, що вперше 5 принципів оподаткування були сформульовані А. Смітом у роботі «Дослідження про природу та причини багатства народів» (1776 р.) (рисунок).

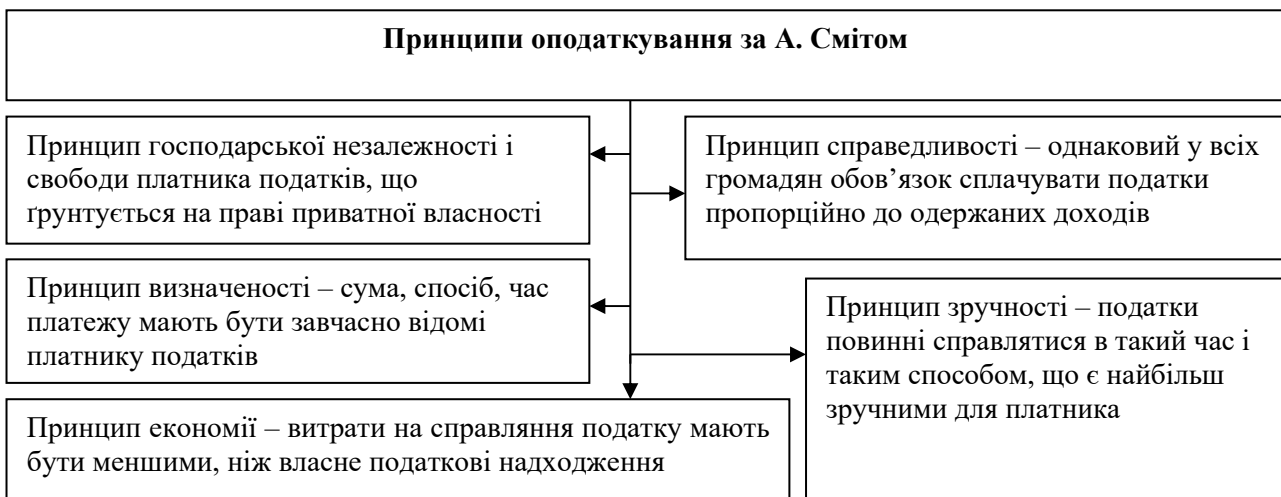

Рисунок. Принципи оподаткування за А. Смітом

*Складено автором на основі:[2].

Примітно, що підґрунтям для побудови системи принципів оподаткування вважаються як ті, що запропоновані А. Смітом, так і ті, що розроблені німецьким економістом А. Вагнером, котрий їх систематизував в такі групи, як:

- фінансові принципи, серед яких достатність та еластичність;
- господарські принципи – належний вибір джерела обкладання, правильна комбінація різних податків у таку систему, яка б зважала на наслідки й умови їх перекладання (в різних країнах різні пріоритети: прямі або непрямі податки);
- етичні принципи, принципи справедливості: загальність оподаткування та рівномірність;
- сукупність адміністративно-технічних правил чи принципів податкового управління: визначеність обкладання, зручність сплати податку та максимальне зменшення витрат на стягнення.

Принципи справедливості А. Вагнер вважав не головними в запропонованій системі. Їх реалізація, на його думку, доцільна в межах, які визначають фінансові принципи в їх сукупності. Тобто слід підкреслити важливість не лише достатності, а й рухомості (еластичності) оподаткування, що відображає здатність адаптуватися до державних потреб. Практично це означало рухомість складу податкової системи, оскільки різні податки володіють неоднаковим рівнем еластичності [3, С. 26].

Цілком влучним вважаємо твердження, що «... для ефективності принципів оподаткування необхідно їх задокументувати на законодавчому рівні та закріпити в нормативно-правових документах на державному рівні» [4]. В Україні це знайшло своє відображення в ПКУ. Необхідно зазначити, що на кожному етапі соціально-економічного розвитку побудови держави принципи оподаткування змінювалися залежно від цілей і функцій, які покладали на податкову систему. Теперішнє податкове законодавство України ґрунтується на принципах, визначених ПКУ (див. таблицю).

Таблиця

Принципи податкового законодавства України згідно з ПКУ

№ з/п	Назва принципу	Характеристика принципу
1.	Загальність оподаткування	Кожна особа зобов'язана сплачувати податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями ПКУ
2.	Рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації	забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від расової, соціальної, національної, релігійної приналежності, громадянства фізичної особи, форми власності юридичної особи, місця походження капіталу
3.	Невідворотність настання відповідальності	невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства
4.	Презумпція правомірності рішень платника податку	презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу
5.	Фіскальна достатність	встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями
6.	Соціальна справедливість	установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків
7.	Економічність оподаткування	установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування
8.	Нейтральність оподаткування	установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на зменшення або збільшення конкурентоздатності платника податків
9.	Стабільність	зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року

продовження таблиці

10.	Рівномірність та зручність сплати	установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками
11.	Єдиний підхід до встановлення податків та зборів	визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку

*Складено автором за Податковим кодексом України: [5].

Однак, вважаємо, що означені законодавчо принципи слід доповнити такими, як:

- принцип прогресивності оподаткування. Йдеться про те, що розмір ставки податку повинен збільшуватися водночас зі зростанням об'єкта оподаткування. Таким чином, підвищена ставка має застосовуватися лише до перевищення граничного рівня об'єкта оподаткування. Відтак, платник з більшим обсягом доходу платитиме більшу суму податків. Це є цілком обґрунтованим, з нашої точки зору;

- принцип простоти і зрозумілості (однозначного тлумачення норм ПКУ) (ставок, умов, бази, об'єктів, методів оподаткування тощо). Нині не завжди легко і просто можна зрозуміти, висвітлені позиції в частині оподаткування, чим пояснюються часті і суттєві зміни, які вносяться до ПКУ;

- принцип звітування органів державної влади за використання податкових надходжень у розрізі кожного податку.

Важливо, аби принципи, на яких базується податкова система, не лише були законодавчо зафіксовані, а й повною мірою відбувалася їх реалізація на практиці.

Для створення сприятливих умов ведення бізнесу, розвитку економіки необхідною є недискримінаційна, стабільна, проста і зрозуміла система оподаткування в країні. Відтак, потрібно доповнити означені законодавчо принципи оподаткування такими, як: принцип прогресивності оподаткування; принцип простоти і зрозумілості (однозначного тлумачення норм ПКУ); принцип звітування органів державної влади за використання податкових надходжень у розрізі кожного податку), урахування та реалізація на практиці яких дасть змогу посилити засади побудови податкової системи України.

1. Чернадчук Т. О. Принципи податкового законодавства окремі питання. URL: <http://surl.li/gvplu> (дата звернення: 06.05.2023). 2. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ : Port-Royal, 2001. 3. Податкова система України : тренінг-курс. навч. посіб. / за заг. ред. Тимченко О. М. Київ, 2012. 526 с. 4. Лисенко К. С. Шляхи удосконалення системи непрямого оподаткування : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 072 – фінанси, банківська справа та страхування / наук. кер. О. В. Зайцев. Суми : Сумський державний університет, 2021. 41 с. 5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 20.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 06.05.2023).